

**Discurs presidencial pronunciat en l'acte
d'inauguració del curs 2020-2021 de l'Ateneu
Barcelonès**

**L'ASPIRACIÓ DEMOCRÀTICA I LA
RESPONSABILITAT DELS ATENEISTES
(AMB UN AFEGIT SOBRE L'11 DE SETEMBRE)**

Jordi Casassas Ymbert

Benvolgudes consòcies i consocis.

Voldria plantejar-vos tres qüestions, fins a un cert punt concatenades: primer, unes breus reflexions sobre l'Onze de setembre; en segon lloc, l'inajornable compromís actiu que hem de tenir amb la democràcia, especialment perquè vivim en un estat que encara té presos i exiliats polítics; i, tercer, el paper que en això hi poden jugar els ateneus, centrant-me especialment en el nostre Ateneu Barcelonès. I tot això, en el marc ineludible de l'actual pandèmia, que tant ens espanta i que tantes coses ens ha posat al davant dels ulls. Podríem recordar aquí l'actitud engrescadora del president Franklin D. Roosevelt en un moment difícil per al seu país quan afirmava que "a l'únic que hem de témer és a la mateixa por".

Unes breus reflexions sobre l'11 de setembre

Acabem de passar un 11 de setembre ben atípic, i res fa pensar que l'actual crisi sanitària hagi estat un simple parèntesi. Fa uns anys que a l'Ateneu fem la conferència de l'11 de setembre. S'hi han tocat temes molt diversos amb voluntat d'incorporar l'experiència de tots els Països Catalans (en el ventall que va d'Almansa el 1707 fins a la caiguda de Mallorca el 1715), i sempre amb el compromís de donar contingut real i crític a la nostra celebració nacional. Jo no afegiré cap perspectiva nova perquè la meva pretensió és fer, tan sols, unes breus reflexions generals sobre el tema. Recordo, de fa poc, una

d'aquestes conferències on se'ns va explicar la seqüència de les celebracions de la Diada des de l'etapa final de la dictadura fins a l'actual dita democràtica, passant per les del període de la Transició. Resumint podríem dir que es constata com s'havia passat de les minoritàries celebracions prohibides per la dictadura a la primera permissivitat i les concentracions massives del 1976 i 1977, per anar desembocant en unes celebracions democràtiques cada cop més banals per a la majoria i amb una minoria nacionalment radical que es manifestava amb poca presència de mitjans. Altra cosa ha estat el que ha succeït del 2012 fins a l'actualitat.

Malgrat tot es veu de seguida que la Festa Nacional catalana és diferent de les celebracions habituals que es continuen celebrant en les actuals societats democràtiques confiades, tot i que ja hem vist amb quina facilitat es podia caure en la banalitat nacional més en voga. Però així que hi ha hagut alguna cosa a reivindicar molta gent ha respost, i la Diada s'ha convertit en un clam massiu, amb concentracions inèdites al món occidental; i en la immensa majoria dels concentrats hi ha hagut un cert grau de compromís històric que identifica el caràcter nacional reivindicatiu que segueix tenint l'11 de Setembre: una espècie d'intuïció històrica subjacent en la reivindicació política conjuntural i que l'instint col·lectiu sap combinar a la perfecció amb la satisfacció i l'escalf que dona la sinèrgia nacional de tanta gent. La consigna anual pot anar variant però el consens sobre l'11 de setembre-mite és absolutament general.

El record dels fets de l'11 de setembre del 1714 és un dels grans mites de la nostra cultura política. La institucionalització del seu record n'és tan sols un dels aspectes; es tracta d'una celebració que no es va començar a sistematitzar fins a l'inici del segle XX i encara

amb els dubtes de destacats nacionalistes (Prat de la Riba inclòs), que a la primeria trobaven poc engrescadora la celebració d'una derrota. Però el record literari dels fets era ben viu, en la poesia, la novel·la i el teatre; s'exaltaven els herois principals del 1714 i s'hi afegien els de la Guerra dels Segadors del 1640 en una assimilació justificada per la defensa comuna de la personalitat nacional de Catalunya i de les institucions que la representaven, portada fins a les darreres conseqüències.

Hi ha, també a casa nostra, un corrent, que s'identifica com a progressista i *miticida*, que denuncia el record romàntic pel fet de ser el representant de la minoria burgesa de la societat i el resultat - afirmen amb irritació- d'una invenció, d'una veritable manipulació de la realitat, una tradició inventada sobre la qual ben aviat es bastirà l'edifici del nefast nacionalisme burgès. Ja fa temps que vaig repetint que tota simbologia té necessàriament una part important d'invenció, i que això forma part de l'artificiositat que conté la civilització humana. Grans historiadors socials anglesos ens varen explicar ja fa unes quantes dècades el complex procés de la formació de la classe obrera del seu país i la importància que en aquest procés hi va tenir l'elaboració cultural, inclosa la "fabricació" dels seus grans mites. Es veu que també l'obrerisme necessita aquest coixí cultural i que no reacciona a l'explotació només a cop d'índexs de preus i de corbes salarials.

El record de l'11 de setembre té altres fonaments, a part de la invenció, atès que el trobem present en les mobilitzacions socials. Fins ben entrada la dècada dels quaranta del vuit-cents varen sovintejar uns moviments urbans molt transversals que coneixem com les bullangues, amb un component insurreccional armat que

sempre venia seguit d'una forta repressió (bombardeigs inclosos) que posava al dia i accentuava encara més l'aversió popular per l'Estat central. Doncs bé, en aquestes mobilitzacions transversals on trobem burgesos progressistes, republicans i menestrals insurreccionalistes però també els obrers moderns, hi sovintejaven les consignes mobilitzadores referides a la necessitat d'actuar per ser dignes de la memòria —deien— dels "nostres avis" que havien lluitat heroicament en defensa de les nostres llibertats. Un altre element aglutinador de les mobilitzacions socials catalanes va ser la voluntat recurrent d'aterrar la Ciutadella, el símbol de l'opressió contra Catalunya, alçada per subjugar els alçats del 1714.

Actualment vivim en el si d'una societat complexa i plural, sotmesa a totes les tensions de la globalització i les pròpies d'una societat constituïda amb periòdiques onades immigratòries. Tot i així, aquest país té capacitat per a plantejar un plet de sobirania a l'Estat, obrint un procés amb repercussions europees i globals que molts han volgut presentar com una reivindicació exclusivament democràtica, però que a ningú no se li amaga el seu fons nacional. El catalanisme potser ha fet històricament de la necessitat virtut, però el cert és que ha sabut conformar un moviment nacional amb una remarcable capacitat integradora. L'actual procés català té una base democràtica actual indubtable, i això li permet ser tan integrador; però es beneficia de l'existència d'un sentiment de poble nacional i democràtic constituït històricament, fet que sorprèn en l'actual panorama democràtic, d'una agressivitat individualista sense precedents.

Ens cal reivindicar la democràcia ara més que mai

Reivindicar la democràcia? Des del 1945 amb el seu triomf sobre els feixismes, la democràcia es va convertir en una categoria base, i no només de la vida política; es va convertir en un vertader lloc comú del qual se n'ha fet un total abús presentant-lo exclusivament com un valor positiu a una massa que sovint sembla preferir ser adulada que no pas ser educada críticament. Però recentment apareix el dubte: la democràcia és tan sols una estratagema per a amagar la llei del mercat, el domini d'un capitalisme desbocat?, o es tracta realment del triomf dinàmic dels drets humans?

Des del seu mateix inici a l'Europa nord-occidental es va dir que el fonamental, l'imprescindible, era iniciar la difusió dels drets universals de participació política i electoral perquè amb això ja arrelaria l'esperit democràtic entre la ciutadania. Als historiadors ens correspon matisar molt aquest lloc comú tan arrelat. Durant molt temps, el sufragi dit universal va ser només masculí i el seu ús envoltat de tota mena de coaccions i amenaces. Quan parlem de la democràcia en crisi hem de recordar les seves grans mancances inicials. Els clàssics ja deien que les bones normes no basten ja que són imprescindibles homes bons que sàpiguen funcionar amb aquestes normes, imbuïts del seu esperit. Una bona constitució per si sola no és garantia de res.

Deixem, però, aquests llocs comuns i preguntem-nos d'on provenen els mals actuals? En aquest sentit voldria recomanar la visió lúcida que en va fer l'historiador anglo-americà Tony Judt. Destacava que perquè tota aquesta crisi fos possible va caldre consumir la desregularització del capitalisme, que el gran capital s'independitzés

del control polític dels estats; que es consolidés la societat global del lleure i el consum de masses; i que s'erosionés fins a límits extrems la consciència de solidaritat col·lectiva, tot imposant la individualització extrema de la societat. L'imperi, en definitiva, de la dita democràcia econòmica.

En molt poc temps, des de la perspectiva del temps històric amb una rapidesa increïble, s'ha consolidat socialment una vertadera obsessió per l'acumulació de riquesa i, el que és pitjor, l'acceptació hipòcritament resignada de les desigualtats que es generen en aquest procés, així com l'extensió inèdita en aquestes proporcions de l'egoisme més insensible a tot el que no sigui l'interès directe de l'individu; i això, fins al grau d'inconsciència indiferent màxim de permetre la destrucció del planeta abans que reprimir l'egoisme individual. El més sorprenent és que tot això s'ha volgut "vendre" a tot el món mantenint la convicció històrica de la superioritat occidental. L'Occident continua explicant que va ser ell qui va encetar el camí de la superioritat democràtica en coincidència amb el seu accés a la modernitat. En conseqüència, tots els espais mundials no moderns (ara es pensa molt en el musulmà) que pretenguin accedir a aquest estadi superior democràtic hauran forçosament de cremar etapes històriques fins a poder situar-se en la línia de sortida assenyalada pels europeus rics. Aquesta via única a la democràcia formal es postula, evidentment, sense cap referència crítica a les brutalitats comeses per l'imperialisme occidental arreu del món.

La democràcia econòmica es sustenta en una diferenciació social basada de forma agressiva en la diferenciació per l'accés i el control de la riquesa. Unes xifres molt genèriques ens mostren com, a principis del nostre segle, un 1 % de la població mundial posseïa el

46 % dels recursos disponibles i si ampliem aquesta elit al 10 % de la població més rica, controlava el 86 % de la riquesa mundial; davant (o sota) seu hi ha el 50 % de la població que es pot dir que no posseeix res; el 40 % restant, que constitueix el que coneixem com la classe mitjana, es reparteix, doncs, el 14 % de la riquesa mundial. De fet, aquesta classe mitjana que es concentra bàsicament en els països rics occidentals, havia estat el baluard de la democràcia i ara es dubta que ho continui essent en aquesta fase de regressió democràtica. En els darrers deu o dotze anys aquesta classe mitjana s'ha vist sotmesa a una forta pressió i ha acabat sotmesa a una por generalitzada de caure en el 50 % dels desposseïts (i marginats) atès que la frontera entre els uns i els altres s'ha anat aprimant perillosament. I la por ha generat una agressivitat creixent que s'ha manifestat en forma de racisme, xenofòbia, menyspreu envers els pobres, o d'alarma davant l'amenaça que se'ls diu que plana sobre les seves formes i valors tradicionals de vida.

El cert és que la consolidació de l'egoisme global fa ben palès que no ha funcionat aquell axioma que assegurava la interrelació dinàmica entre la formació civil i l'acció democràtica. Més aviat s'ha demostrat el contrari, tot i que vivim en un moment d'un màxim històricament inèdit d'accés universal a l'ensenyament i de la possibilitat d'accés il·limitat a la informació. A mitjan segle XIX John S. Mill ja sospitava aquest desequilibri creixent quan constatava que fins i tot els governants liberals acabaven preferint els ciutadans passius i dòcils perquè eren molt més fàcils de controlar que els actius; i això que la teoria deia que per a un bon funcionament del liberalisme parlamentari eren imprescindibles els ciutadans actius. L'extensió de l'egoisme global fomentat per la societat de consum ha vingut acompanyada per l'increment aparentment imparable de

l'indiferentisme polític, el gran mal que impossibilita el funcionament d'una democràcia real. El rebuig massiu a preocupar-se per la "cosa pública" deixa obert i justifica que l'espai de comandament sigui ocupat per les elits tecnocràtiques, un grup que no té res de democràtic. Curiosament el ja citat J. S. Mill també demanava ciutadans actius i crítics, capaços d'organitzar-se, que rebutgessin instal·lar-se en la inèrcia dels costums vigents, inconformistes i que s'oposessin a la imposició uniformitzadora d'un projecte vital dictat des de dalt. Sembla ben actual, doncs, la reivindicació que feia Mill, i justificada l'estupefacció de comprovar de quina manera el gran consum ens ha situat en una posició similar a l'ocupada a mitjan segle XIX per les societats riques de l'Occident quan buscaven acabar amb els privilegis de casta de les velles oligarquies d'origen nobiliari. El resultat de tot això ha generat en les societats democràtiques una situació real ben paradoxal. D'una banda, veiem com s'han consolidat uns comportaments democràtics força sofisticats entre la majoria de la població (si més no entre el 40% que segueix constituint la classe mitjana); però, de l'altra, i simultàniament, ha estimulat la generació ben poc democràtica d'unes oligarquies cada cop més prepotents, l'existència d'unes corporacions econòmiques que escapen a tots els controls polítics i enfront de les quals el comú de la gent es troba absolutament impotent. El més paradoxal i pertorbador és que ara es parla més que mai de l'existència d'individus responsables i capaços d'harmonitzar la seva existència individual amb la familiar, la professional, la civil o la política sense contradiccions aparents. Fins i tot es parla amb insistència de l'empoderament, de la necessitat que el poder escolti els individus i els vagi incorporant a tots els processos de decisió. Però, a l'hora de la veritat, aquest gran salt democràtic xoca amb l'existència d'aquella societat majoritàriament acrítica de la qual parlàvem més amunt; contrasta dramàticament amb una

societat sotmesa a formes de desigualtat extremes i disposada a deixar-se limitar les llibertats en funció del fet que se li assegurí la comoditat quotidiana i la seguretat permanent (tot i comprovar que ambdues no acaben d'arribar mai).

Tot amb tot, vist en perspectiva podríem arribar a estar d'acord amb aquells que afirmen que des del 1945 ençà la democràcia, ni que sigui la formal, s'ha mantingut, s'ha estès geogràficament i fins i tot ha avançat qualitativament. Malgrat això, no ens podem estar de recordar una definició sintètica de la democràcia, obra del gran filòsof de la política italià Norberto Bobbio, que ens pot servir de termòmetre a l'hora de judicar en quin estadi democràtic ens trobem; hi assenyalava que la democràcia "és un laboriós i difícil procés d'educació en la llibertat, de govern a través del control i el consens, de gradual i contrastada substitució de la força per la persuasió". Penso que aquesta definició aparentment tan simple ens interpel·la a tots.

Com hem anat argumentant, en contra de l'egoisme galopant, en contra de la indiferència i la insensibilitat social generals, o en contra de la passivitat política creixent, la democràcia realment té ben poca cosa a fer. Potser és per això que pertot arreu triomfen les versions jacobines del poder estatal, atès que aquestes formes de govern postulen estructures fortes i centralitzades que demanen la subjecció passiva i sense intermediaris de cada un dels ciutadans al poder. Fixem-nos com en totes les democràcies s'han anat multiplicant els debats sobre el grau de democràcia que tenen les polítiques i gestions concretes, per exemple, sobre la utilitat o els riscos que puguin tenir les noves tecnologies per al bon funcionament democràtic. En canvi, són ben pocs els qui en comptes de preocupar-se per definir

la democràcia ho fan pels demòcrates. Sembla que s'hagi oblidat que els grans pares de la democràcia havien deixat ben establert que aquesta no es tractava d'una finalitat en si mateixa sinó d'una exigència individual continuada. El valor revolucionari de la democràcia es troba precisament en aquest fet, que consisteix en una pedagogia, fet que s'ha hagut d'oblidar quan hem deixat pas franc a l'egoisme depredador global.

Una pedagogia col·lectiva no té cap possibilitat d'èxit si no existeix prèviament un neguit col·lectiu per la seva necessitat. Potser ha arribat l'hora de reconèixer que els règims autoritaris en general es consolidaren i varen sobreviure gràcies a un consens popular passiu, d'un conformisme que anava molt més enllà dels efectes del terror repressiu i que al capdavall resulta molt més estès del que voldríem; ara comprovem que en això aquells autoritarismes no diferien gaire de les democràcies actuals en les quals la passivitat o la indiferència han substituït el neguit i el compromís. Potser ha arribat l'hora de reconèixer que l'ús i abús del concepte democràcia l'ha acabat buidant de contingut real. Segurament hem de tornar a pensar en unes poques precondicions del bon funcionament democràtic i deixar de buscar-li cognoms que no fan altra cosa que amagar la servitud economicista que l'està matant. La democràcia és essencialment antidogmàtica; tampoc no es pot seguir refugiant en la coartada d'una massa que ben bé pot acabar recolzant una tirania "democràtica" dirigida pels millors tècnics i pels oradors més demagogs, pels creadors més convincents de gustos i opinions; a aquesta massa complaguda, ja li pot estar bé el govern d'un dèspota "demòcrata"; així ho va apuntar Alexis de Tocqueville aviat farà dos segles quan preveia que el més terrible seria el despotisme de l'era democràtica. L'establiment en democràcia d'una casta tecnocràtica de

govern és el vehicle més ràpid per a matar l'esperit de diàleg, del raonar en conjunt —que és un dels fonaments de la democràcia—, perquè qui se sent superior acaba menyspreant el diàleg i atemptant d'aquesta manera contra el fons igualitari inherent a la democràcia: va ser George Orwell qui a 1984 va parlar horripilat d'un futur "ministeri de la veritat". Tampoc pot existir la democràcia sense l'acceptació del qui aporta una identitat diversa i que no troba l'ambient adequat per a establir els termes de la seva integració en el col·lectiu. En sentit similar, la democràcia tampoc pot existir allà on s'aplica el rodet irremeiable d'una majoria que derrota una minoria que considera enemiga. Diguem finalment que tampoc pot consolidar-se i viure una democràcia allà on no existeix un sentiment de solidaritat entre la gent, sense l'amor per la "cosa pública" que substitueixi la suma descarnada dels amors per la "cosa privada" i que rebutgi frontalment el mal anomenat "darwinisme social".

Però no val, només, lamentar-se pel que havia estat i ja no és. Ja ho hem dit: la democràcia no era la promesa d'una terra de promissió on acomodar-se un cop instal·lats, sinó l'exigència d'un compromís individual permanent per construir una societat en comú. Com que tampoc cal confiar de manera altisonant en una imminent revolució social, penso que hem de desprendre'ns de les arrogàncies acumulades i començar des d'ara mateix a impulsar la revolució de les actituds.

Final en clau ateneista

Parlar de l'Ateneu Barcelonès en les circumstàncies actuals es fa estrany ja que amb la pandèmia ha perdut ni que sigui temporalment bona part de la seva essència. Tot i així, en alguna ocasió anterior ja

vaig tenir l'oportunitat d'expressar el meu convenciment que un ateneu representa una vertadera escola de democràcia i ara m'hi refermo més que mai. Els ateneus reuneixen per voluntat pròpia un grup de persones que aspiren a la millora del seu entorn a través de la cultura; aquesta reunió d'objectius, essencialment voluntària i fruit d'un grau elevat d'altruisme, invita els seus protagonistes a confrontar opinions i informacions sense violència ni imposició; l'ateneu, per altra banda, aplega uns ciutadans amb diversitat de condicions però que amb la seva associació volen aportar a la vida col·lectiva un graó intermedi entre l'individu aïllat i el poder; fins i tot la vida interna d'aquesta mena d'institucions fomenta la praxi democràtica en ocasió de les periòdiques eleccions en les quals cal convèncer uns electors molt propers als candidats, amb bons arguments i compromisos contrastats.

Encara voldria afegir un altre argument del perquè els ateneus són uns factors importants de democratització de les seves societats. El seu arrelament a espais ben determinats contribueix amb el temps a convertir-los en referents pacífics, independents i constructius per al conjunt de la societat i d'aquesta manera contribueixen a la seva major cohesió. Soc conscient que això podria semblar fins i tot una mica presumtuós: com es pot pretendre regenerar el conjunt de la societat des d'una plataforma actualment tan poc decisiva, si més no en el pla polític i econòmic?

Per justificar la meva afirmació cal que girem prèviament la mirada cap al nostre passat institucional, que com sabem es va iniciar en el ja llunyà 1860. No cal aprofundir gaire en la nostra història per adonar-nos que una de les seves característiques principals és la capacitat que l'Ateneu ha demostrat tenir per adequar-se als canvis

que ha anat experimentant la societat catalana, especialment en els seus sectors burgesos i de classe mitjana. Durant el segle XIX l'Ateneu va aplegar als màxims representants de la burgesia econòmica barcelonina, aquells que demostraven tenir un interès més gran per dinamitzar la vida local; durant aquesta etapa, a més, es va produir la incorporació a l'Ateneu dels sectors més significatius de la intel·lectualitat i dels professionals liberals catalans. En una nova etapa, a les darreries del vuit-cents, la importància assolida per la nostra institució la va convertir en objectiu principal dels joves que estaven precipitant la conversió del catalanisme en una organització política amb projecció electoral. Poc després es va obrir una etapa, fins a la Guerra Civil, en què l'Ateneu es va identificar amb l'intervencionisme noucentista, tant el dretà com l'esquerrà, tot contribuint a l'entrada a Catalunya dels principals corrents culturals mundials i constituint-se en una plataforma decisiva de la renovació periodística catalana dels anys vint i trenta. Com és lògic, l'intent de genocidi cultural i lingüístic emprès per la dictadura franquista contra Catalunya va imposar la interrupció de tota la trajectòria anterior, començant per l'exili i la repressió interior que va afectar la intel·lectualitat, la seva producció i la imbricació que fins aleshores havia tingut en la societat i la cultura catalanes. Tot amb tot, la significació de l'Ateneu es va recuperar amb la transició, ja que la pressió democratitzadora d'alguns socis s'hi va manifestar des del primer moment, reivindicant la recuperació del lligam institucional amb la cultura catalana i la seva vocació de contacte amb la cultura mundial. Caldria aprofundir una mica per avaluar les raons per les quals es va produir un cert esmoreïment de la vida ateneïsta en els anys que seguiren a aquella bullida de la transició. El cert és que els ateneïstes varen notar aquesta pèrdua de funcionalitat i no tardaren a reaccionar: la modernització de les instal·lacions va ser la palanca

que va tornar a impulsar i posar al dia la vida cultural, a consolidar la presència institucional en l'espai públic català i a dinamitzar la vida interna de la nostra entitat.

Tot i ser molt breu, penso que aquest repàs històric ens permet afirmar que l'Ateneu Barcelonès ha estat una institució de primer ordre en l'espai barceloní i català, i que en bona mesura ho continua essent malgrat la duresa de la situació en què ens trobem immersos tots plegats. És en bona part per la constatació d'aquesta persistent funcionalitat que em permetia destacar el paper rellevant que els ateneus (i de manera molt especial el nostre) han de tenir en aquest procés imprescindible de renovació democràtica que he proposat més amunt i que l'actual pandèmia el fa definitivament evident i inajornable. Permeteu-me un apunt fins a un cert punt personal. És prou conegut el meu compromís (i el del conjunt de la Junta) amb el procés que va arrencar amb la reivindicació del dret a decidir del poble català (del que és sobiranista i del que no ho és). Vaig accedir a la presidència d'aquesta entitat l'abril del 2014 defensant aquesta oportunitat històrica que se'ns ofería als catalans. Ho pensava aleshores i ho continuo pensant ara si és possible amb major intensitat, atès que el "dret a decidir" representa una oportunitat d'aprofundiment democràtic sense precedents, un gran desencadenant de la democratització moderna. Això no ho és tot, evidentment, però és una part important de la funció que penso que ha d'exercir de manera conscient l'Ateneu en el nostre present: contribuir a formar ciutadans amb sentit del que és col·lectiu, crítics, amb compromís per la cosa pública, amb voluntat de millorament personal i amb fe que la regeneració democràtica només es produirà per l'esforç conjunt d'aquesta mena de ciutadans.

Així com penso que el nostre objectiu més transcendent és molt clar, no estic tan convençut pel que fa al vehicle institucional amb què ho hem de fer. En molts camps la pandèmia ens ha posat al davant dels ulls debilitats que venien de més enrere però que per pura inèrcia no gosàvem ni plantejar-nos. És evident que l'Ateneu ha passat uns anys d'un gran dinamisme i projecció institucionals. I aquest mateix dinamisme ens ha fet minimitzar el pes d'altres factors si es vol externs, però d'un gran impacte en la nostra vida interna. Em refereixo als efectes combinats de la gran recessió econòmica global, a la persistent inestabilitat de la vida política catalana, a la crispació pública a la qual s'ha vist forçada la nostra societat, o a l'ambient creixent d'individualització, egoisme i indiferència estimulat per la marxa del món que denominem civilitzat. La pandèmia ens va obligar a reaccionar inicialment davant l'emergència per tal de poder si més no sobreviure. Però ara, en mig de les anades i vingudes del "desconfinament", penso que ha arribat l'hora que ens enfrontem a la reflexió que ens haurà de permetre arribar a un replantejament institucional de fons: només d'aquesta manera podrem seguir mantenint aquella funcionalitat que veiem més amunt que havia caracteritzat la trajectòria històrica del nostre Ateneu.

Segurament l'Ateneu s'haurà d'"aprimar" una mica. Però ho haurà de fer no perquè sí, sinó en funció del que vulgui ser i fer d'ara endavant. Aquesta necessària "dieta institucional" (ja m'enteneu) penso que haurà d'incloure, inicialment, el conjunt del que des de la Junta vàrem denominar "Ateneu Barcelonès. Horitzó 2020". Ja sabeu la il·lusió que teníem posada en aquesta iniciativa, de la mateixa manera que, com us he anat informant, sabeu les dificultats amb què ens hem anat trobant per tirar-la endavant. Tot i així, estem a punt de culminar la primera fase del projecte amb la posada en

funcionament de l'Espai Rogent: era una acció inajornable si volíem evitar el col·lapse de la biblioteca, segurament el nucli més important de la nostra entitat, a part de representar una interessant recuperació de patrimoni. Pel que fa a la resta de l'Horitzó 2020 potser haurem d'acabar reconeixent que les nostres institucions són tan primes que ens veurem obligats a deixar escapar l'oportunitat única d'ampliar el nostre local amb la casa del costat. A vegades em demano retòricament què en pensarien els nostres predecessors que es llançaren a comprar i adequar aquest Palau Savassona a principis del segle XX. Ara bé, si aquesta trista realitat s'acaba imposant, cosa que em resisteixo a descartar del tot, penso que en un futur proper l'Ateneu sí que haurà d'orientar com a mínim tots els esforços a la racionalització dels usos a l'interior del Palau.

Un altre aspecte d'aquesta "dieta" que ens hem de plantejar penso que hauria de fer referència a la nostra programació cultural. No podem continuar multiplicant els actes perquè, a part que sovint ens contraprogramem nosaltres mateixos, fraccionem massa la nostra proposta cultural tot suportant un cost desproporcionat; penso que seria millor fer menys actes però de qualitat contrastada per als quals haurem de cercar finançament *ad hoc*. De la mateixa manera crec que les seccions de la casa haurien d'anar completant la seva programació habitual, centrar-se més a fer seminaris, presentacions i debats interns on s'apleguessin els inscrits més interessats en aquell tema. Les seccions, que són els ateneistes en definitiva, haurien de plantejar-se tenir veu pròpia en els grans temes que afecten i interessin a la nostra societat. Per raons similars penso que haurem de donar tot el suport a les tertúlies (que ja fa un temps vaig denominar la societat civil de la casa) perquè una de les nostres

funcions bàsiques haurà de ser el foment de l'intercanvi de coneixements i del debat igualitari entre els socis.

En aquest replantejament, que d'una manera o altra estem obligats a encetar tard o d'hora, hi voldria incloure encara un altre aspecte que afecta l'essència de la nostra naturalesa associativa. La visió eminentment materialista de la societat que he denunciat en la segona part d'aquesta intervenció tendeix al fet que es confongui l'associació amb un dispensador més de serveis. Es tracta d'una altra de les característiques de la individualització social antidemocràtica en la qual estem immersos, i ja he indicat com penso que una de les funcions de l'Ateneu és combatre aquesta plaga moderna (occidental). Potser el foment i dinamització de la vida interna de les seccions i tertúlies podria constituir el germen d'aquesta reacció. Però tampoc podem negar la realitat d'aquest altre nivell de l'Ateneu-dispensador de serveis. Així doncs, caldrà definir molt bé aquests serveis i avaluar-ne els costos.

Al que sí que no podem renunciar en aquest futur proper que ja s'albira, és a la nostra projecció exterior i a la corresponent presència pública. Al marge de la seva valoració crematística, el que sí és segur és que, assolint aquesta projecció, els guanys directes i indirectes que se'n derivaran per a l'Ateneu seran importants. La presència pública de l'Ateneu depèn de nosaltres mateixos, de la sensibilitat que demostrem tenir envers els grans problemes del país i del món, i del compromís que manifestem envers la nostra societat.

Acabo afirmant el meu convenciment que aquestes seran algunes de les reflexions que el nostre Ateneu Barcelonès s'haurà de plantejar en aquest futur que tots plegats ja estem obligats a iniciar. Posem-nos-hi, doncs, amb el convenciment que, al capdavall, som tant sols simples baules d'una cadena ja molt llarga que ha permès que l'Ateneu Barcelonès hagi arribat a ser aquesta gran realitat que ara és. Moltes gràcies.

Jordi Casassas Ymbert
Barcelona, 8 de setembre de 2020

